

льований був нагороджений 25 почесними грамотами, знаком «Відмінник народної освіти», медаллю «Ветеран труда».

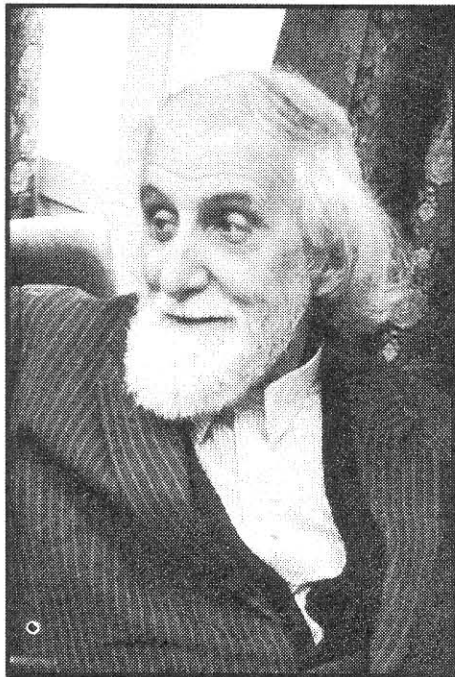
У 1997 р. вченою радою Запорізького державного університету був обраний на посаду професора кафедри всесвітньої історії.

Більше тисячі студентів, серед яких нині є вчителі, політики і генерали, люди інших про-

фесій, пам'ятають свій перший екзамен. Екзамен О. М. Мальваному — Діду, як його називали останнім часом. Він підходив до екзаменів з вимогами, які все життя були його особистими принципами. У цьому полягала його сильна сторона, що виділяла його серед багатьох викладачів. У цьому була і його слабкість.

ПАМ'ЯТІ МИХАЙЛА ЮЛІАНОВИЧА БРАЙЧЕВСЬКОГО

23 жовтня 2001 р., на 78-му році пішов з життя відомий український вчений — історик та археолог, доктор історичних наук, професор Михайло Юліанович Брайчевський. Один із провідних фахівців в галузі історії та археології, він опублікував з цієї тематики понад 500 наукових праць, у тому числі 15 монографічних досліджень.

Народився Михайло Юліанович у Києві в родині службовця. Після закінчення київської середньої школи № 83 він у 1944 р. вступає до Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, історичний факультет якого закінчив з відзнакою у 1948 р., здобувши спеціальність історика. З 1946 р. (на-

вчаючись в університеті) почав працювати в Інституті археології Академії наук УРСР — спочатку на посаді кресляра-художника, а з 1947 р. був переведений на посаду молодшого наукового співробітника.

Ще під час навчання в університеті під впливом своїх перших учителів і наставників І. А. Радзіковського та Л. М. Славіна Михайло Юліанович захопився вивченням стародавньої історії та археології. Був одним з фундаторів Студентського наукового товариства університету, яке очолював протягом 1945–1946 рр. З 1945 р. бере активну участь у польових дослідженнях — у Переяславі-Хмельницькому, на Поділлі та Волині, де керівниками експедицій були такі відомі вчені, як Б. О. Рибаків, П. П. Сфименко, М. Я. Рудинський, С. М. Бібіков, В. Й. Довженок.

Працюючи в Інституті археології, М. Ю. Брайчевський успішно досліджує пам'ятки різних епох від античності до пізнього середньовіччя. Насамперед його цікавлять ранньослов'янські старожитності I тис. н. е., проблеми становлення черняхівської культури, її взаємозв'язки із провінціями Римської імперії, культурно-історична трансформація носіїв цієї спільності, вплив черняхівців на становлення ранньослов'янських культур другої половини I тис. н. е. й першої східнослов'янської держави — Київської Русі. Завдяки неординарності мислення, новаторському підходу до вирішення різноманітних проблем, надзвичайно широкій ерудиції і вмінню синтезувати дані археологічних, писемних і лінгвістичних джерел він за короткий час став одним з провідних фахівців Інституту археології.

1955 р. М. Ю. Брайчевський успішно захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук на тему «Римська монета на території України», яку опу-

блікував в 1959 р. Водночас друкує цілу низку наукових статей та пише важливі розділи до колективних монографічних досліджень — «Нариси стародавньої історії Української РСР» (1957), «Історія Києва», т. 1 (1959). З 1956 по 1959 рік Михайло Юліанович займав посаду старшого наукового співробітника Інституту археології Академії наук України.

1960 р. М. Ю. Брайчевський був переведений на роботу до Інституту історії на посаду старшого наукового співробітника. Його наукова діяльність тут виявилася надзвичайно інтенсивною і плідною. З-під пера вченого виходять десятки наукових праць, кожна з яких ставала помітною віхою в історичній науці. В них автор послідовно відстоював концепцію автохтонності носіїв ранньослов'янських культур на території України, їх роль у становленні Київської держави з центром у Києві. Найяскравіше ці погляди висловлені у фундаментальних дослідженнях «Коли і як виник Київ» (1963) (перевидання російською мовою — 1964), «Біля джерел слов'янської державності» (1964), «Походження Русі» (1988) та в розділах колективних праць — «Історія українського мистецтва», т. 1 (1966), «Історія Української РСР», т. 1 (1967), «Історія селянства Української РСР», т. 1 (1967). Крім інтенсивної наукової діяльності Михайло Юліанович бере активну участь у суспільно-громадському житті інституту та України. Палкий захисник збереження для нащадків культурно-історичного надбання українського народу, він був одним з ініціаторів (разом з В. Й. Довженком, Г. Н. Логвином та ін.) створення у 1966 р. Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Відтоді активно працює у Товаристві по охороні пам'яток та республіканському товаристві «Знання».

Виступи Михайла Юліановича у пресі були гострими, громадянська позиція принциповою. У його праці «Приєднання чи возз'єднання? Критичні замітки з приводу однієї концепції», написаній 1966 р. для «Українського історичного журналу», було поставлено низку принципових питань у світлі взаємин України і Росії. Спершу ця праця поширювалася тільки у самвидаві, а друком вийшла лише в 1972 р. у Канаді і з того часу стала широко відомою у світі. У блискуче написаному нарисі показано тенденційність радянської концепції, яка заперечувала самостійність історичного розвитку українського народу. Праця була заборонена і стала приводом для репресій щодо автора, якого 1968 р. було звільнено з роботи, нібито у зв'язку з непереобранням на посаду. Упродовж двох років Михайло Юліанович залишався безробітним. І тільки у 1970 р. після створення Київської постійно діючої археологічної експедиції (на правах відділу) Інституту археології він був захищений до її скла-

ду. Та в 1972 р. у зв'язку з новими жорсткими репресіями проти діячів науки та культури М. Ю. Брайчевський опинився знову без роботи. Замовчуваний, але безкомпромісний і чесний, він не зрадив своїм переконанням. Багато писав (як кажуть, «до шухляди»). І тільки наприкінці 1978 р. після великих труднощів йому вдалося поновитись на роботі в тому ж Інституті археології.

З цього часу знов починається напружена праця над улюбленою справою. У 1988 р. він надрукував ґрунтовне дослідження «Утвердження християнства на Русі» (перевидання рос. мовою 1989 р.), яка мала широкий резонанс серед читацького загалу і здобула міжнародне визнання серед провідних учених світу. У 1989 р. Михайло Юліанович захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора історичних наук на тему «Східні слов'яни в I тис. н. е.». Вона стала синтезом його багаторічних наукових пошуків на терені дослідження та інтерпретації ранньослов'янських культур I тис. н. е., ролі їх носіїв у формуванні і утвердженні Київської держави.

Активна праця над першоджерелами з історії України дала змогу вченому підготувати і видрукувати «Історію міста Києва» Максима Берлінського (1991), а також низку інших робіт та статей з проблемних питань Русі-України. Так, 1993 р. побачила світ книга «Конспект історії України», що є викладом системи поглядів вченого на історію України, де вироблена наскрізна концепція, яка охоплює весь історичний шлях України; 1995 р. видруковано курс лекцій «Вступ до історичної науки», прочитаних в Університеті «Києво-Могилянська академія».

М. Ю. Брайчевський — визнаний майстер і науково-популярного жанру. Маються на увазі його широко відомі книги «Скарби знайдені і незнайдені» (1992), «Походження слов'янської писемності» (1998), «Літопися Аскольда» (2001) та численні статті у періодичній пресі, де просто і цікаво розповідається про найскладніші речі.

За книгу «Утвердження християнства на Русі» М. Ю. Брайчевський у 1993 р. був удостоєний престижної міжнародної премії фундації Антоновичів (США). Наукову діяльність вченого у 1997 р. було відзначено також премією ім. М. С. Грушевського Національної академії наук України. Михайло Юліанович удостоєний звання «Заслуженого діяча науки України». Був обраний професором університету «Києво-Могилянська академія». Він — дійсний член Вільної української академії (США), дійсний член НТШ (Львів), член Українського історичного товариства (США), член редколегії часописів «Український історик» (США), «Розбудова держави», «Ант».

Будучи на пенсії (з 1998 р.), М. Ю. Брайчевський активно продовжував свою науко-

ву діяльність, провадив дослідження з питань охорони пам'яток історії та культури, історії, археології, історіографії, філософії, образотворчого мистецтва, архітектури, літературознавства, власне усього того, чим займався усе життя. А ще Михайло Юліанович — талановитий поет, прозаїк, художник. Його сонети, притчі, поеми (і серед них історична — «Григорій Сковорода»), були опубліковані у періодичній пресі, прихильно зустрінуті широким читачем. Ним же було створено цілу галерею портретів діячів Русі-України, опублікованих 1999 р. у книзі «Історичні портрети». Вчений працював над підготовкою до друку написаних ще у часи безробіття книг (а їх чимало),

писав нові фундаментальні праці з історії незалежної України.

1999 р. був видрукований збірник «Вибраних творів» Михайла Юліановича, куди увійшли монографічні дослідження («Коли і як виник Київ», «Походження Русі», «Анти») і ряд статей історико-археологічного й публіцистичного характеру (в тому числі відома стаття «Приєднання чи возз'єднання?»), що стали класичними в українській історичній науці.

Світла пам'ять про Михайла Юліановича Брайчевського — ученого із світовим ім'ям, вірного науці, добру, чуйну і високоінтелегентну людину назавжди залишиться в серцях його колег, друзів та учнів.

СЛОВО ПРО Г. А. ЄВДОКІМОВА

2 квітня 2001 р. на 53-му році передчасно помер Геннадій Леонідович Євдокімов. Він, випускник історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, був представником тої генерації українських археологів, життя яких з кінця 60-х — початку 70-х років було нерозривно пов'я-

зано з новобудовними експедиціями. Брав участь у розкопках таких відомих скіфських курганів, як Мордвинівський (1967—1968),

любимівські і червоноперекіпські (1967—1969), Гайманова Могила (1969—1970), Товста Могила (1971). З 1977 р. очолював Червонознам'янську експедицію, чи не найбільшу за обсягом робіт на півдні України.

Я був співробітником Червонознам'янської експедиції з 1981 по 1989 р. Рідко припадало бути з Г. Л. Євдокімовим в одному загоні, але неодноразово на власні очі мав змогу переконатися, що обов'язки начальника змушують його жити в особливому ритмі, підпорядкованому, на жаль, вирішенню не тільки суто наукових задач. «План по валу» будівельників-меліораторів потребував, аби курганий конвеєр працював швидко та без зупинок. Навіть у цих умовах Г. Л. Євдокімов не забував про необхідність якісних розкопок, учився цьому сам і вчив інших.

В історії археології України новобудовний період — яскрава, але, водночас, і трагічна сторінка. Вперше перед очима дослідників у значній кількості постало золото скіфських царів і звичайні горщики невідомих народів бронзового віку. Ніколи раніш не було і, слід гадати, в майбутньому вже не буде десятків чи, навіть, сотень курганів та поховань, які були б дослідженні протягом одного польового сезону. Це було пов'язано із щорічними багатомісячними експедиціями, які висотували їх співробітників, від начальника до лаборанта. Нерідко вони були змушені забути про свою суто наукову кар'єру. Чи був